

Overweging voor 28 april 2024, heilige momenten

Gemeente,

Vorig jaar mocht ik een huwelijk inzegenen van twee jonge mensen.

De dienst hadden we samen voorbereid en zat natuurlijk vol met persoonlijke en dierbare elementen.

Oma die graag een gedicht wilde voorlezen, vader die een schriftlezing deed.

En het bruidspaar zelf dat een lied had ingestudeerd.

Ze hadden zanglessen genomen en zongen het lied 'You raise me up' tweestemmig in de dienst.

Het werd een kippenvelmoment.

Persoonlijk is dit lied niet zo mijn smaak, maar het is net of dat er op zo'n moment niet toe doet.

Al hadden ze bij wijze van spreken twee emmertjes water gezongen.

Zij zongen met toewijding en overgave, geconcentreerd op het lied en met aandacht voor elkaar.

Vanuit de aanwezigen was alle aandacht en betrokkenheid op hen gericht, de liefde van alle aanwezigen omringde hen, geen enkele noot die wat minder zuiver was ontstemde de sfeer. Het was puur en intens en bijzonder.

Een heilig moment, waarin veel meer gebeurde dan alleen twee mensen die samen een liedje zongen.

Het thema vandaag zijn niet zozeer die heilige momenten die je zomaar, onverklaarbaar kunnen overkomen.

Maar het gaat vandaag over geplande momenten waarvan je hoopt dat je ze als heel bijzonder, en misschien wel als heilig gaat ervaren.

Over rituelen dus.

Dat zijn momenten en handelingen die je op zo'n manier invult dat er een overstijgende ervaring zou kunnen ontstaan.

In de kerk doen we dat geregeld, ik noemde in de inleiding al wat voorbeelden.

Om te beginnen: of je een moment als heilig gaat ervaren, kun je niet regisseren. Je hebt daar geen controle over. Het is iets wat je alleen achteraf kunt zeggen.

Het enige wat je kunt doen is de omstandigheden creëren waarbinnen een heilig moment zou kunnen ontstaan.

Je schept als het ware een ruimte waarin het mogelijk kan worden om iets te ervaren dat je overstijgend of goddelijk zou kunnen noemen.

Zo had het bruidspaar er alles aan gedaan om die randvoorwaarden zo goed mogelijk neer te zetten: ze hadden een lied gekozen dat hen beiden aansprak, ze hadden al maanden van tevoren een zangjuf gezocht, lessen gevolgd en veel geoefend.

Ze hadden ook een specifiek moment in de dienst gekozen om het te zingen, over alles was nagedacht.

En zo hadden ze helemaal naar dit moment, naar het zingen van dit lied, toegeleefd.

Wanneer dan een ritueel moment begint, komt gevoelsmatig de tijd even stil te staan. Alsof je voor dat moment even loskomt van de gewone alledaagse tijd. Je bent met alle aandacht in het hier en nu, en achteraf zou je niet meer kunnen zeggen hoe lang het heeft geduurd.

Wat is er dan voor nodig om in een ritueel de juiste omstandigheden te creëren zodat het een heilig moment zou kunnen worden?

Het begint met zorgvuldigheid.

Waarom is bijvoorbeeld een avondmaalstafel altijd zo mooi verzorgd?

Omdat dat een belangrijk onderdeel is van het ritueel.

Zou het erg zijn als het tafelkleed een keer scheef op de tafel zou liggen?

Feitelijk niet, maar voor een ritueel maakt het verschil.

Het komt niet zorgvuldig over, het lijkt alsof het hele ritueel niet zo belangrijk is.

Elk element van een ritueel draagt eraan bij dat er een heilig moment zou kunnen ontstaan.

De tweede schriftlezing die we net hoorden, over de tabernakel, is daar een voorbeeld van.

Het is een gedeelte uit een nog veel langere tekst, en er wordt alleen maar heel precies opgesomd hoe de tabernakel eruit moet komen te zien.

Zorgvuldigheid is hier van het grootste belang, want het gaat hier om het toekomstige onderkomen van het heilige en van het allerheiligste. En dat heeft alle aandacht en zorg en zorgvuldigheid nodig die je maar kunt verzinnen.

Niets wordt aan het toeval overgelaten, alles is tot in detail voorgeschreven.

En juist die aandacht en zorg draagt eraan bij dat het bijzonder wordt.

Dat hier niet zomaar iets gebouwd wordt.

Dat je er niet luchtig over kunt doen.

Daarmee zijn we meteen bij een tweede element: aandacht.

Je doet een ritueel of zo'n lied als You raise me up 'er niet even bij'.

Ach laten we even bij de piano gaan staan, eens kijken of het leuk klinkt.

Zo werkt het niet.

Aandacht, zorg, concentratie, en van daaruit je openstellen voor wat gaat gebeuren.

Het laten gebeuren op het moment zelf.

Het aandurven om het te laten ontstaan.

Een moment kan als heilig worden beleefd als alles klopt, als de lijntjes bij elkaar komen én als het met God te maken heeft.

Als er overstijgende liefde in zit, die te voelen en te ervaren is.

Als er hoop, bevrijding en uitzicht in zit, dat zijn werk doet naar de gemeenschap van mensen door de tijd heen.

Heilige momenten worden individueel en in gemeenschap ervaren als heilzaam en goed, voor nu en altijd.

Die werking blijft, ook als je er veel later in je leven weer aan terugdenkt.

Zulke momenten voeden onze ziel en stillen ons diepe verlangen om te kunnen voelen dat we geliefde mensen zijn, dat bevrijding mogelijk is, dat toekomst mogelijk is, dat er krachten zijn die ons overstijgen en die vertrouwen geven.

Ik kan me voorstellen dat het ervaren van een moment dat je achteraf als 'heilig' benoemt, je ziel tot rust laat komen als een gezoogd kind op de arm van zijn moeder. Het doet me denken aan psalm 131:

Nee, ik ben stil geworden,
ik heb mijn ziel tot rust gebracht.
Als een kind, de borst ontwend,
stil op de arm van zijn moeder,
zo is mijn ziel in mij.

Ik heb de indruk dat rituelen in onze huidige samenleving anders beleefd worden dan zeg eens een paar decennia geleden.

Dat we inmiddels een Damschreeuwer kennen – iemand die schreeuwend de twee minuten stilte op 4 mei doorbrak – is daar een voorbeeld van.

Maar ook dat dit jaar de herdenking op 4 mei stevig gereguleerd wordt, met een maximum aantal aanwezigen en maatregelen om mogelijke verstoringen te voorkomen.

Het lijkt erop dat de waarde en diepgang van rituelen, en het heilige moment dat daarin zou kunnen ontstaan, niet meer door iedereen herkend wordt.

In dat kader moest ik denken aan het boek 'Het verlaten individu' van psychiater Esther van Fenema. Zij analyseert dat er in onze samenleving veel meer leegte is ontstaan dan er enkele decennia geleden was.

Deze leegte wordt veroorzaakt door het wegvallen van kaders, zoals die van de alomanezige kerk en die van het belang van de groep.

Het algemene groepsgevoel is vervaagd, waardoor mensen het idee hebben gekregen dat de wereld zich aan hen dient aan te passen en niet langer andersom.

Het recht op de eigen keuze, jezelf worden, jezelf zijn is heel belangrijk geworden.

Dit proces eindigt onvermijdelijk met leegte, zegt Van Fenema, omdat het individu niet in staat is om in zijn eentje betekenis te geven aan zichzelf.

Iedereen zoekt voor zichzelf, omdat er geen algemene, gedeelde kaders meer zijn die grenzen aangeven.

Mensen hoeven zich nergens meer aan te houden, horen niet vanzelfsprekend bij een groep, waardoor de betrokkenheid bij elkaar steeds verder afbrokkelt.

Er is geen 'zo hoort het' meer, alleen verlangen naar 'jezelf worden', 'genieten', 'autonoom zijn', enz.

In haar boek benadrukt Van Fenema dan ook het belang van aandacht, van dingen samen doen, van zorgvuldigheid in het omgaan met elkaar.

Het zijn dezelfde elementen als die we herkennen in rituelen.

Het zijn tegelijk die elementen die bij kunnen dragen aan een zinvol bestaan.

En ik dacht: misschien beseffen we soms niet eens hoe waardevol het is wat wij hier doen, dat wij samen een dienst beleven, hier of thuis voor de buis.

Dat we verbonden zijn door ons samen gemeentezijn.

Voor ons zo vanzelfsprekend, voor velen onbekend.

Want natuurlijk kun je in je eentje omstandigheden creëren voor heilige momenten.

Een kaars aansteken, mediteren of bidden, misschien een klein altaar met dierbare voorwerpen of foto's – ook in je eentje kun je rituelen uitvoeren.

Maar in een groep, met mensen met wie je al jaren oploopt, die je wat beter of wat minder goed kent maar met wie je wel samen een gemeenschap vormt, krijgt een ritueel nog een extra lading.

De onderlinge verbondenheid geeft er een extra dimensie aan.

Samen ervaren dat niet de leegte maar juist betrokkenheid, zorgvuldigheid en aandacht voldoening en voeding geven.

Dat ze zin geven aan ons bestaan, omdat juist daarin dat overstijgende, die goddelijke nabijheid doorklinkt.

Ik wil graag eindigen met de eerste regels van de geloofsbelijdenis van de Remonstranten, omdat ze zo toepasselijk zijn:

Wij beseffen en aanvaarden dat wij onze rust niet vinden

in de zekerheid van wat wij belijden,

maar in verwondering over wat ons toevalt

en geschonken wordt...